

Zalecenia postępowania diagnostyczno-terapeutycznego w nowotworach złośliwych u dorosłych

Praca zbiorowa pod redakcją
Macieja Krzakowskiego



POLSKA UNIA ONKOLOGII

Zarząd Główny Polskiej Unii Onkologii
oraz autorzy dziękują firmie **ROCHE**
za pomoc w wydaniu niniejszego opracowania



Opracowanie:
Polska Unia Onkologii
02-781 Warszawa
ul. W.K. Roentgena 5
tel./fax (+48 22) 643 47 10, 546 28 53
www.puo.pl

ZŁOCI DARZYŃCY POLSKIEJ UNII ONKOLOGII:



SCHERING



Koordynator wydania: Cezary Tadeusz Gawroński

Korekta: Monika Pawlak

© Copyright by Polska Unia Onkologii

ISBN 83-89679-05-1

Druk:
Drukarnia Paper & Tina
Barbara i Jan Tokłowiczowie
03-887 Warszawa,
ul. Bardowskiego 4
tel. (+48 22) 679 10 12, 679 20 26

Autorzy

Doc. dr hab. med. Mariusz Bidziński
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Andrzej Borówka
Centrum Medyczne Kształcenia Podyplomowego
– Centralny Szpital Kolejowy w Warszawie

Dr med. Piotr Chłosta
Świętokrzyskie Centrum Onkologii w Kielcach

Doc. dr hab. med. Tomasz Demkow
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Anna Dmoszyńska
Akademia Medyczna w Lublinie

Dr med. Dariusz Dziedzic
Instytut Chorób Płuc i Gruźlicy w Warszawie

Lek. Wirginiusz Dziewirski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Lek. Sławomir Falkowski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Jacek Fijuth
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Dr med. Emilia Filipczyk-Cisarz
Dolnośląskie Centrum Onkologii we Wrocławiu

Dr med. Krzysztof Gawrychowski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Maciej Gembicki
Akademia Medyczna w Poznaniu

Prof. dr hab. med. Bogdan Gliński
Centrum Onkologii-Instytut w Krakowie

Doc. dr hab. med. Urszula Grzesiakowska
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Andrzej Hellmann
Akademia Medyczna w Gdańsku

Doc. dr hab. med. Krzysztof Herman
Centrum Onkologii-Instytut w Krakowie

Dr med. Maciej Hilgier
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Jerzy Hołowiecki
Śląska Akademia Medyczna w Katowicach

Dr med. Jerzy Jarosz
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Barbara Jarzab
Centrum Onkologii-Instytut w Gliwicach

Prof. dr hab. med. Jacek Jassem
Akademia Medyczna w Gdańsku

Prof. dr hab. med. Wiesław W. Jędrzejczak
Akademia Medyczna w Warszawie

Lek. Zbigniew Kaczmarek
Polskie Towarzystwo Opieki Paliatywnej

Doc. dr hab. med. Andrzej Kawecki
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Doc. dr hab. med. Bogusław Kędra
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Prof. dr hab. med. Andrzej Kiejna
Akademia Medyczna we Wrocławiu

Dr med. Marek Kielbiński
Akademia Medyczna we Wrocławiu

Prof. dr hab. med. Ida Kinałska
Akademia Medyczna w Białymstoku

Prof. dr hab. med. Lech Konopka
Instytut Hematologii i Transfuzjologii
w Warszawie

Dr med. Piotr Kołodziejczyk
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Prof. dr hab. med. Jan Kornafel
Akademia Medyczna we Wrocławiu

Doc. dr hab. med. Romuald Krajewski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Leszek Królicki
Akademia Medyczna w Warszawie

Doc. dr hab. med. Maciej Krzakowski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Kazimierz Kuliczkowski
Akademia Medyczna we Wrocławiu

Prof. dr hab. med. Andrzej Kulig
Centrum Zdrowia Matki Polki w Łodzi

Prof. dr hab. med. Jan Kulig
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Prof. dr hab. med. Andrzej Kułakowski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Andrzej Kübler
Akademia Medyczna we Wrocławiu

Prof. hab. med. Andrzej Lewiński
Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Prof. dr hab. med. Bogusław Maciejewski
Centrum Onkologii-Instytut w Gliwicach

Prof. dr hab. med. Stanisław Maj
Instytut Hematologii i Transfuzjologii
w Warszawie

Prof. dr hab. med. Renata Maryniak
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Olga Mioduszevska
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Dr med. Janusz Meder
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Doc. dr hab. med. Anna Nasierowska-Guttmejer
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Janusz Nauman
Akademia Medyczna w Warszawie

Prof. dr hab. med. Marek P. Nowacki
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Wojciech Nowak
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Dr med. Zbigniew Nowecki
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Lek. Dorota Nowakowska
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Włodzimierz Olszewski
Centrum Onkologii-Instytutu w Warszawie

Prof. dr hab. med. Tadeusz Orłowski
Instytut Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie

Prof. dr hab. med. Lech Pomorski
Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Doc. dr hab. med. Tadeusz Pieńkowski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Lek. Paweł Piotrowski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Maria Podolak-Dawidziak
Akademia Medyczna we Wrocławiu

Prof. dr hab. med. Tadeusz Popiela
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Prof. dr hab. med. Marian Reinfuss
Centrum Onkologii-Instytut w Krakowie

Doc. dr hab. med. Piotr Richter
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Prof. dr hab. med. Kazimierz Roszkowski-Śliż
Instytut Gruźlicy i Chorób Płuc w Warszawie

Dr med. Maryna Rubach
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Doc. dr hab. med. Włodzimierz Ruka
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Dr med. Andrzej Rutkowski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Dr med. Piotr Rutkowski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Kazimierz Rybiński
Uniwersytet Medyczny w Łodzi

Prof. dr hab. med. Izabella Rzepka-Górska
Pomorska Akademia Medyczna w Szczecinie

Dr med. Piotr Siedlecki
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Dr med. Iwona Skoneczna
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Dr med. Jerzy Skuciński
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Dr med. Malwina Smorzewska
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Jerzy Sowiński
Akademia Medyczna w Poznaniu

Prof. dr hab. med. Jerzy Stachura
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Prof. dr hab. med. Jan Steffen
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Zbigniew Szybiński
Uniwersytet Jagielloński-Collegium Medicum
w Krakowie

Dr n. fiz. Hanna Tchórzewska
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Prof. dr hab. med. Edward Towpik
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Dr n. med. Donata Urbaniak-Kujda
Akademia Medyczna we Wrocławiu

Doc. dr hab. med. Krzysztof Urbański
Centrum Onkologii-Instytut w Krakowie

Prof. dr hab. med. Krystyna de Walden-Gałuszko
Akademia Medyczna w Gdańsku

Doc. dr hab. med. Jan Walewski
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Doc. dr hab. med. Krzysztof Warzocha
Instytut Hematologii i Transfuzjologii
w Warszawie

Dr med. Ewa Wesołowska
Centrum Onkologii-Instytut w Warszawie

Dr med. Jan Maciej Zaucha
Akademia Medyczna w Gdańsku

Prof. dr hab. med. Jan Zieliński
Centrum Onkologii-Instytutu w Warszawie

Spis treści

Wstęp	7
Nowotwory nabłonkowe narządów głowy i szyi	11
Nowotwory ośrodkowego układu nerwowego	37
Rak tarczycy	67
Nowotwory złośliwe płuc	87
Rak piersi	107
Rak przełyku	141
Nowotwory żołądka, trzustki i brodawki Vatera, wątroby, pęcherzyka i przewodów żółciowych oraz jelita cienkiego	153
Rak jelita grubego	195
Nowotwory endokrynne	215
Nowotwory układu moczowo-płciowego	225
Ginekologia onkologiczna	279
Czerniak skóry.....	321
Mięsaki tkanek miękkich u dorosłych.....	331
Mięsaki kości u dorosłych	357
Nowotwory o nieznanym umiejscowieniu pierwotnym	371
Ziarnica złośliwa	381
Chłoniaki złośliwe	397
Choroby rozrostowe układu krwiotwórczego.....	413
Nowotwory w ciąży	469
Postępowanie wspomagające w onkologii	477
Leczenie bólów nowotworowych	525

Wstęp

Nowotwory złośliwe stanowią wciąż wielkie wyzwanie. Dzieje się tak, pomimo stałego postępu w zakresie wczesnego rozpoznawania nowotworów i ich leczenia. Nowoczesne metody diagnostyczne i terapeutyczne stwarzają realne nadzieje poprawy wyników, zwiększając jednocześnie ogólne wydatki finansowe. Dostępność nowych metod i wspomniane uwarunkowania ekonomiczne powodują konieczność tworzenia wytycznych postępowania, które powinny opierać się na dowodach naukowych. Naukowymi dowodami są wyniki badań klinicznych, które leżą u podstaw standaryzacji postępowania diagnostyczno-terapeutycznego.

W ostatnich kilku latach wydanych zostało szereg opracowań, będących zestawami wytycznych postępowania diagnostyczno-terapeutycznego w nowotworach złośliwych. Były to jednak opracowania częściowe – odnosiły się do stosowania wybranych metod leczenia (np. chirurgicznego lub systemowego), bądź obejmowały wybrane zagadnienia (np. choroby rozrostowe układu krwiotwórczego). Ze względu na stałą ewolucję wiedzy w zakresie onkologii, konieczna była aktualizacja wytycznych z uwzględnieniem wszystkich zagadnień rozpoznawania i leczenia nowotworów złośliwych.

Z inicjatywy Polskiej Unii Onkologii przygotowano zostało kompleksowe opracowanie pt. „Zalecenia diagnostyczno-terapeutyczne w nowotworach złośliwych u dorosłych”. Kompleksowość opracowania przejawia się ujęciem pełnego zakresu sytuacji klinicznych oraz wszystkich metod rozpoznawania i leczenia. Zalecenia zawarte w opracowaniu reprezentują stanowisko ich autorów odnośnie najbardziej uzasadnionego postępowania diagnostyczno-terapeutycznego. Zalecenia te powinny być interpretowane w kontekście indywidualnej sytuacji klinicznej.

Przygotowanie opracowania było możliwe dzięki współpracy przedstawicieli bardzo wielu specjalności – ekspertów reprezentujących radiodiagnostykę i patomorfologię, specjalności chirurgiczne, niezabiegowe specjalności onkologiczne, hematologię, pneumonologię i inne dziedziny. Współpraca z wszystkimi tymi osobami, które są współautorami obecnego opracowania, była dla mnie źródłem wielkiej satysfakcji zawodowej. Wszystkim współautorom dziękuję za wielki udział wniesiony w przygotowania obecnego opracowania.

Szczególne wyrazy podziękowania składam Panu Doktorowi Januszowi Mederowi, Prezesowi Zarządu Polskiej Unii Onkologii i Panu Profesorowi Tadeuszowi Popieli, Przewodniczącemu Rady Naukowej Polskiej Unii Onkologii. Bez Ich udziału, wszechstronnej pomocy naukowej i organizacyjnej oraz inspiracji, przygotowanie obecnego opracowania nie byłoby możliwe.

Mam nadzieję, że „Zalecenia diagnostyczno-terapeutyczne w nowotworach złośliwych u dorosłych” przyczynią się do poprawy wyników leczenia chorych na nowotwory złośliwe w Polsce i w tym sensie będą służyć zarówno chorym, jak i lekarzom.

Maciej Krzakowski

Warszawa, grudzień 2003 roku

